

DOI 10.37491/UNZ.75-76.3
УДК 351.37.07

Наталія ГРАБОВЕНКО¹

ОРГАНІЗАЦІЯ ДИСТАНЦІЙНОГО ДОСТУПУ ДО ОСВІТИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19: ІННОВАЦІЇ, МОЖЛИВОСТІ ТА ЯКІСТЬ

Визначено, що держава покликана вирішувати завдання управління змінами, особливо в умовах пандемії коронавірусу, а це включає цілеспрямоване вироблення, прийняття та реалізацію організаційних, регулювальних, координувальних, контролювальних і мотиваційних впливів, спрямованих на оновлення, інноваційне наповнення, модернізацію чи широкомасштабне реформування освіти, а також відповідний супровід процесів освітніх перетворень, що вже розпочалися і тривають. Проаналізовано сутність та мету поняття дистанційного навчання. Доведено, що це індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається за взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі з використанням комп'ютерної техніки й комунікаційних мереж. Зазначено, що серед різноманіття перспектив та переваг цього виду навчання є й свої вагомні недоліки. Наголошено, що дистанційне навчання базується на принципі гнучкості місця, часу, темпу навчання, особливо в період пандемії COVID-19. Можливість впливати на деякі аспекти свого навчання підвищує внутрішню мотивацію учнів. Самостійна відповідальність за власну навчальну діяльність формується поступово, тому варто наголошувати на автономності у про-

¹ кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри публічного адміністрування,
Міжрегіональна Академія управління персоналом (м. Київ),
natagrabovenko@ukr.net,
<https://orcid.org/0000-0001-8896-1292>.

цесі навчання. Наслідками закриття шкіл і переходу на дистанційне навчання є перерване навчання, проблеми із харчуванням, стрес для вчителів, особливо людей у віці, невідготовленість батьків до дистанційної домашньої освіти, погіршення догляду за дітьми, економічні втрати, непередбачене навантаження на систему охорони здоров'я, соціальну ізоляцію, труднощі з вимірюванням та перевіркою засвоєння знань. Визначено, що криза, що призвела навчальний процес у дистанційний режим, стала мотивом для переоцінки засобів та інструментів цифрових технологій, впроваджених у закладах освіти раніше.

Ключові слова: дистанційне навчання, інновації, якість, освіта онлайн.

Право на освіту — одне з основних прав людини, яке закріплено у статтях Конституції України, галузевих законах та Декларації прав людини. Особливостями нашого часу є переосмислення звичного світу цінностей, які формують новий погляд на вирішення проблем освіти. Пошук різноманітних підходів до якості освіти, форм і методів її організації є пріоритетним питанням сучасності. Тому виникає необхідність створення нових умов та методів навчання на основі інноваційних технологій. Впровадження сучасних технологій у навчальний процес та їх інтеграція на організаційному, методичному та технологічному рівнях є надзвичайно актуальним завданням особливо в умовах організації дистанційного навчання під час всесвітньої пандемії COVID-19.

Питанням дистанційного навчання займались вчені задовго до пандемії. Серед плеяди дослідників варто виділити С. Бережну, А. Бітченка, В. Бикова, С. Бремер, О. Воронкіна, М. Зарічкову, О. Кравчук, Т. Кларк, І. Прокопенка, І. Семенець-Орлову, С. Семерікова, С. Шевчука та ін.

Мета статті полягає в дослідженні значення, можливостей, якості та умов організації дистанційного навчання в умовах пандемії COVID-19.

У сучасних реаліях суспільного життя будь-яка людина повинна володіти певним комплексом знань, які необхідно постійно оновлювати, особливо в умовах зростання інформатизації та ролі інформаційних технологій у суспільних відносинах. Тому основним завданням держави є організація якісної та безперервної освіти. Вирішити цю й багато інших проблем, пов'язаних з освітньою діяльністю, допомагають інноваційні технології. У 2020 році галузь «EdTech» пережила вибуховий розвиток, який викликала самоізоляція під час пандемії коронавірусу. Це відкрило нові можливості для онлайн-проектів і стартапів, але звичайні школи та університети до такого формату виявилися не готові.

Так, можна сказати, всесвітня пандемія COVID-19 значно прискорила процес впровадження нових технологій у початковий процес в умовах переходу на дистанційне навчання.

Процес екстрених змін, через які пройшли всі освітні системи світу в період пандемії 2020, можна розглянути, як «шокову інновацію». Необхідність змін може як привести до негативних, так і стати джерелом інновацій в освітніх організаціях. Головні інновації в освіті 2020 — технології адаптації, «coping strategies» і механізми взаємної підтримки у співтоваристві всіх причетних. Різка міграція в онлайн відбулася завдяки взаємному мікронавчанню, безпрецедентному рівню уваги учасників процесу один до одного і максимальному розподілу ресурсів.

Погоджуємось із думкою сучасної дослідниці І. Семенець-Орлової, що на державу покладено завдання управління змінами, а це, в свою чергу, частина загального керівного процесу, яке охоплює цілеспрямоване вироблення, прийняття та реалізацію організаційних, регулювальних, координувальних, контролювальних і мотиваційних впливів, спрямованих на оновлення, інноваційне наповнення, модернізацію чи широкомасштабне реформування освіти, а також відповідний супровід процесів освітніх перетворень, що вже розпочалися і тривають. Серед інноваційного забезпечення якісної освіти виділяють дистанційне навчання [1 с. 150].

Варто наголосити, що під дистанційним навчанням, відповідно до затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 року № 466 «Положення про дистанційне навчання» розуміється набуття знань, умінь, навичок та способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається через взаємодію віддалених учасників навчального процесу в спеціалізованому середовищі з використанням комп'ютерних технологій та комунікаційних мереж [2].

Такий різновид навчання у світі практикують досить давно, проте в Україні набув поширення нещодавно. Головним його аспектом є постійне онлайн спілкування учня з викладачем (на форумі, електронною поштою чи за допомогою програм *Zoom*, *GetCourse*, *Skype*, *Viber*, тощо). Без інтерактивних форм процес навчання на відстані стає статичним і недостатньо ефективним, особливо за сучасних умов.

Як зазначено в Положенні про дистанційне навчання, затвердженому наказом Міністерства освіти і науки України від 25 квітня 2013 р. № 466, метою такого навчання є надання освітніх послуг шляхом використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій на певних освітніх рівнях та відповідно до державних освітніх стандартів, за програмами підготовки громадян до вступу до закладів освіти, підготовки іноземців та підвищення кваліфікації працівників [2].

Отже, основним завданням дистанційного навчання є забезпечення здобуття освіти та професійної кваліфікації, підвищення кваліфікації, незалежно від статі, раси, національності, соціального і майнового стану, роду та характеру занять, світоглядних переконань, належності до партій, ставлення до релігії, віросповідання, стану здоров'я, місця проживання відповідно до їх здібностей [2]. Серед основних форм навчальних занять за дистанційною формою навчання можна виділити такі: лекція, семінар, урок, практичні та лабораторні заняття, консультації та ін.

Варто також зазначити, що оцінювання результатів в умовах дистанційного навчання передбачає, що:

— учні, які здобувають освіту за дистанційною формою, обов'язково проходять формувальне, поточне, підсумкове оцінювання;

— види та періодичність оцінювання за використання технологій дистанційного навчання визначаються відповідно до форми здобуття освіти;

— результати оцінювання фіксуються у класних журналах і свідоцтвах досягнень;

— оцінювання може здійснюватися за системою, яка визначена законодавством, або за власною шкалою закладу освіти;

— оцінювання може відбуватися очно або дистанційно (з дотриманням академічної доброчесності) [3].

Отже, технології дистанційного навчання в різних формах здобуття освіти можуть використовуватись для здійснення оцінювання, проведення консультацій, вивчення окремих тем з дисциплін. Окрім того, їх можна використовувати для надання психолого-педагогічних та корекційно-розвивальних послуг для осіб із особливими освітніми потребами, якщо в населеному пункті, де вони проживають, немає відповідних фахівців, що мають надавати такі послуги. Технології дистанційного навчання дозволяють здійснювати навчання під час карантину та інших надзвичайних ситуацій.

Слід наголосити, що дистанційне навчання базується на принципі гнучкості місця, часу, темпу навчання, особливо в період пандемії COVID-19. Так, за дослідженням *Global Education Market Intelligence* можливість впливати на деякі аспекти свого навчання підвищує внутрішню мотивацію учнів. Самостійна відповідальність за власну навчальну діяльність формується поступово, тому варто нарощувати автономність у процесі навчання [4].

У цьому контексті серед головних переваг дистанційного навчання, за даними HolonQ, є такі:

— *доступність* — за даними ООН, понад 263 млн дітей у світі не мають можливості навчатися очно через низку причин. Онлайн-освіта дозволить вирішити цю проблему;

— *креативність* — нові технології створюють умови для свободи творчості, застосування нестандартних форматів і підходів у навчанні;

— *мікронавчання* — спосіб, який надає можливість великі обсяги інформації розбивати на мініблоки для їх простішого засвоєння, що стає особливо актуальним, коли діти, поглинені в гаджети, не можуть довго концентрувати увагу на чомусь;

— *онлайн-платформи і агрегатори* — онлайн-ресурси для проведення онлайн-курсів, шкільних уроків, групових або індивідуальних занять. Варто констатувати, що на сьогодні ще немає єдиної освітньої онлайн-платформи, яку б могли використовувати державні загальноосвітні заклади і вищі, тому більшість занять відбувається на платформі Zoom або інших чатах, а завдання розсилаються поштою або в месенджерах [4];

— *зручність* — споживач освітніх послуг самостійно обирає форму навчання, може поєднувати навчання і роботу тощо. Окрім того, викладачі опановують різні електронні ресурси та новітні методи навчання з ви-

користанням інформаційно-комунікаційних технологій не тільки для трансляції знань, але й проведення консультацій, що стає додатковими перевагами в самонавчанні.

— *використання* у процесі розробки електронних версій мультимедійних можливостей для кращого засвоєння матеріалу та урізноманітнення процесу навчання [5].

Варто наголосити, що провідну роль в форматі онлайн-навчання відіграє педагог. Він стає наставником, консультантом, ментором, який координує процес навчання, постійно вдосконалюючи технології навчання та педагогічні навички [6].

Але дистанційне навчання має і специфічні характеристики. Однією із таких є те, що воно побудоване в основному на принципах інформатизації освіти і широкому застосуванні телекомунікаційних технологій.

С. Шевчук загальновідомими принципами дистанційного навчання називає наступні:

— *інтерактивність* — передбачає діалог викладача з користувачем;

— *адаптація* — забезпечує індивідуальний темп навчання, терміни консультацій і складання іспитів, періодичне відновлення навчальної діяльності;

— *гуманістичність* — полягає у створенні максимально сприятливих умов для оволодіння змістом навчання, вияву творчої індивідуальності, високих громадянських, моральних та інтелектуальних якостей;

— *пріоритетність педагогічного підходу під час проектування освітнього процесу* — передбачає проектування дистанційного навчання та розробку теоретичних концепцій, створення дидактичних моделей тих явищ, що планується реалізувати [7].

Серед основних недоліків дистанційного формату освіти можна виокремити такі:

— *персоналізація* — викладач не може звернутися до кожного здобувача освіти, визначити ступінь засвоєння ним навчального матеріалу;

— *складно утримати увагу здобувача освіти* під час онлайн-уроків, щоб він не відволікався на додаткові гаджети;

— *велике додаткове навантаження та фінансові витрати у вчителів і викладачів*, які мають швидко і самостійно освоювати технічні пристрої і технології онлайн-викладання, витратити кошти на їх придбання;

— *додаткові проблеми в батьків*, які мають стежити за якістю навчання дитини вдома, особливо в багатодітних сім'ях;

— *технічні труднощі із інтернет-покриттям у країні*, особливо в сільській місцевості [4].

Також, на відміну від дистанційної освіти форма навчання *offline* сприяє формуванню різнобічного світогляду, отриманню практичного досвіду, перебуванню в колі постійної комунікації. Жодна психічна система не може якісно реалізувати лише когнітивний рівень інформації — знання необхідно відтворювати в поведінковому процесі.

Серед наслідків закриття шкіл і переходу на дистанційне навчання фахівці ЮНЕСКО називають перерване навчання, проблеми з харчуванням, стрес для вчителів, особливо людей у віці, невідповідність батьків до дистанційної (домашньої) освіти, погіршення догляду за дітьми, економічні втрати, непередбачене навантаження на систему охорони здоров'я, соціальну ізоляцію, труднощі з вимірюванням та перевіркою засвоєння знань. Більшість цих наслідків можуть бути релевантними також і для закладів освіти. Крім того, наслідки дистанційного навчання під час карантину можуть бути сильнішими для вразливих груп населення. Взагалі, для навчання «на відстані» потрібно мати сильну мотивацію й самоорганізацію [5].

Проте за онлайн-освіти з учнями вибудовується значно більш продуктивна комунікація: консультації з усіх наявних питань, допомога в опрацюванні складної теми, додаткова інформація за обраним напрямом та ін. Дистанційне навчання передбачає більш гнучкий підхід та може включати значно більший обсяг матеріалу. Все це допомагає дати учневі на дистанційній формі більше, допомогти краще зрозуміти всю програму, продемонструвати найкращі результати на будь-якому рівні.

З вищезазначеного можна сказати, що в сучасних умовах ефективною стає комбінована освітня модель *online-offline*, який візьме найкраще від кожного з цих двох форматів. Дослідження показують, що максимальні результати досягаються, коли об'єднано ці дві форми. Жоден з них сам по собі не може дати те, що вони зможуть разом. Безумовно, люди не відмовляться від людського контакту і деяких аспектів освіти, які працюють по-справжньому ефективно тільки *offline*. Наприклад, *online* ніколи не зможе дати те відчуття спільності й той рівень комунікацій, як за живого спілкування. Але при цьому можна побачити підвищений інтерес до *online*-програм, особливо до тих, які дають вчені ступені.

Віце-президент американського провайдера відкритих онлайн-курсів *Coursera* в регіоні ЕМЕА (Європа, Близький Схід і Африка) Е. Таттерсолл, який вже більше 20 років розвиває освітню галузь, має досвід роботи в різних галузях управління персоналом та освітніх рішень з особливим акцентом на навчання та розвитку наголошує, що, в першу чергу, закладам вищої освіти необхідно освоювати технології, адже студенти вже приходять з думкою: «Я використовую технології у всіх сферах життя, чому в освіті має бути інакше? Я хочу бачити, як інститут дає мені можливість отримати навички роботи з технологіями, які я буду використовувати в своїй майбутній роботі» [7].

Отже, інститути повинні своїм прикладом показувати, що самі є новаторами й теж користуються технологіями, а не просто дають знання про те, як їх використовувати. За допомогою технологій створюється така гнучка система навчання, що можна вчити кого завгодно і звідки завгодно. Це призведе до відкритої конкуренції і дозволить переосмислити, як інститути позиціонують свою цінність і чому люди повинні йти вчитися саме до них. Це зовсім інший погляд на світ.

Отже, можемо зробити висновок про неоднорідність доступності цифрових технологій як учням, так і педагогам. Цей фактор має бути врахо-

ваний у практиці організації навчання кожного громадянина в дистанційному режимі для забезпечення умов доступу до якісної освіти. Важливо також відмітити, що інновації — це не тільки технології, а й нові педагогічні підходи [4]. Отже, відзначимо, що криза, яка перевела освітній процес у дистанційний режим, стала мотивом для переоцінки засобів та інструментів цифрових технологій, які були впроваджені в закладах освіти раніше. У зв'язку з цим, актуальним завданням держави стає розробка критеріїв для відбору освітніх цифрових інструментів, які можна застосувати в конкретних технічних умовах закладів освіти та населеного пункту, де він розташований, а також розробка методик їх впровадження в педагогічну практику.

Список використаних джерел

1. Семенець-Орлова І., Ягодзінський С., Ключок А. Інновації в сучасному суспільстві: від фрагменту до стабільного ресурсу (кейс освіти). *Інституціональна модель інноваційної економіки* / за ред. В. І. Ляшенка, О. В. Прокопенка, В. А. Омеляненка. Київ : Інститут економіки промисловості НАН України, 2019. С. 149–186.
2. Про затвердження Положення про дистанційне навчання. Наказ Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 р. № 466. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <http://bit.ly/3vmxIJA>.
3. Семенець-Орлова І. Організаційне навчання в спільну діяльність — інноваційний підхід для вдосконалення співробітників вузів. *Управління персоналом*. 2019. № 3. С. 6–17.
4. Онлайн-освіта в пандемію: шокова інновація чи нові можливості? *РБК*. URL : <http://bit.ly/3qHqcQg>.
5. Kaplan, A. M., Haenlein, M. Higher education and the digital revolution: About MOOCs, SPOCs, social media, and the Cookie Monster. *Business Horizons*. 2016. Vol. 59, Issue 4. Pp. 441–450. URL : <http://bit.ly/2OLrLj4>; <https://doi.org/10.1016/j.bushor.2016.03.008>.
6. Корнилова Елена, Баранова Мария. «Если не преодолеть этот стресс, нас ждет массовое выгорание»: Энтони Таттерсолл (Coursera) — о жизни в мире новых технологий (07.11.2020). *The Bell*. URL : <http://bit.ly/3lcnGR9>.
7. Шевчук С. В. Дистанційне навчання в системі нових педагогічних технологій. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2012. Вип. 33. С. 51–55. URL : <http://bit.ly/3tfrR1m>.
8. Деякі питання організації дистанційного навчання. Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.09.2020 р. № 1115, зареєстр. в Міністерстві юстиції України 28.09.2020 р. за № 941/35224. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <http://bit.ly/30FICpX>.
9. HolonIQ is the world's smartest source of education intelligence to power decisions that matter. *HolonIQ*. URL : <https://www.holoniq.com/>.
10. Prokopenko I., Berezhna S. Higher Education Institutions in Ukraine during the Coronavirus, or COVID-19, Outbreak: New Challenges vs New Opportunities. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*. 2020. Vol. 12, is. 1, sup. 2. P. 130–135. <https://doi.org/10.18662/rrem/12.1sup2/256>.

Natalia HRABOVENKO

Interregional Academy of Personnel Management

Organization of Remote Access to Education in the Convention of the COVID-19 Pandemic: Innovation, Opportunities and Quality

The article defines that the state is assigned the task of managing changes, especially in the context of the coronavirus pandemic, and this includes the purposeful development, adoption and implementation of organizational, regulatory, coordinating, controlling and motivational influences aimed at updating, innovative content, modernization or large-scale reform of education, as well as appropriate support for the processes of educational transformations that have already begun and are continuing. The essence and purpose of the concept of distance learning is analyzed. It is proved that this is an individualized process of acquiring knowledge, skills, skills and methods of cognitive activity of a person, which occurs through the interaction of remote participants in the educational process in a specialized environment using computer equipment and communication networks. It is noted that among the variety of prospects and advantages of this type of training, there are also significant disadvantages. It is noted that distance learning is based on the principle of flexibility of place, time, and pace of learning, especially during the COVID-19 pandemic. The ability to influence certain aspects of their learning increases students' internal motivation. Independent responsibility for your own learning activities is formed gradually, so you should increase your autonomy in the learning process. Regarding the consequences of closing schools and switching to distance learning, there are interrupted learning, nutrition problems, stress for teachers, especially older people, parents' lack of preparation for distance home education, deterioration of child care, economic losses, unforeseen burden on the health system, social isolation, difficulties in measuring and checking the assimilation of knowledge. It is determined that the crisis that brought the educational process to remote mode became a motive for revaluing the tools and tools of digital technologies introduced in educational institutions earlier.

Keywords: *distance learning, innovation, quality, online education.*